

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis, E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana Libri XVI**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1634

5. Quid spectandum in personis quæ mouendæ sunt ad Affectus.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-70090](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-70090)

se affinem esse negat: vtri creditis? Nominato tantum auctore, & reo, permotus rei indignitate populus, accusationem repulit: Tantum, vel muta eloquentia, cum auctoritate coniuncta, semper habuit ponderis.

Quinta a-
286

Plutarch
in apoph,

Sexta elo-
quentia vis.

V. Huic auctoritati plurimum fauet ætatis maturitas, cui honor, & imperium naturæ ipsius calculo videtur attributum. Satis fuit Augusto ad tumultum inter nobilissimos iuvenes excitatum, protinus compefcendum, dixisse. *Audite iuvenes senem, quem iuuenem senes audiuerunt.*

Hæc omnia eloquentiæ mirum in modum inferuiunt.

VI. Iam quod caput est rei, qui ad sublimes illos motus assurgere capit, grandem esse oportet eloquentiam, ac rem, netuofam, incitatam, non quæ primo imperu fidat, & collabatur, sed quæ perpetuis innutrita rebus crescat, & fecundetur. Accedere oportet vocem, nervos, & latera, quæ contentionem illam ferant, & inardescens animi, velut flammæ commode sustentent. Si quis ita est comparatus, vt hæc subsidia, quam promptissima habeat, poterit dubio procul in ratione affectum versari non infeliciter: sin contra, & auctoritas deest, & eloquentia, periculosum est aggredi: sunt enim è pelui (quod aiunt) fulgura, fulgores videlicet, ex vasculorum nitore vibrati, qui pueros tantum territant, nocendi vim nullam habent, quin post speciem quandam, & inanem pompam gravitatis, solvantur in risum. Sed ipsa licet eloquentiæ vis magna sit, desit tamen doctrinæ, & virtutis, ac cæterorum, quæ auctoritatem conciliare solent opinio, nescio, quo pacto grauiores personæ, non aguntur his motibus; quod indignum sua amplitudine existiment. Alienum, quo superiores vbique videri volunt, in suo pectore regnantem, & quasi triumphantem admittere. Itaq; suscitans, quod ait Longinus, *ὡς παῖδες ἀφρονες ὑπὸ τεχνίτη ῥήτορι* & *σχηματοῖς καταποφισθεῖσιν*, quod Alexander Phereus declarauit, qui Poetam multauit, à quo in tragædia Hecuba *παθητικώτερον* conseripta, non nihil commotus, & ad miserationis affectus, à quibus ob singularem ingenij seuitiam

abhorrebat, fuerat inflexus.

Quid spectandum in personis, quæ mouenda sunt ad affectus.

CAPVT V.

Spectandi verò sunt imprimis auditores, quos cupis permouere, à quibus rei permagnum pendet momentum; qui cum natura plerunque distinctissimi sint, varias quoque, & multiplices forruntur affectiones: Alij ad iras, & odia faciles miserationibus non magis mouentur, quam cautes Marpefiæ. Alij viri boni, & *ἀπὸ ἀγῶν* nec non pueri, & fœminæ ad doloris, & misericordiæ affectus, facillimè impelluntur, ad iras, & odia languescunt. Alij tenero quidem ingenio præditi, sed longo rerum usu, atque assuetudine firmati, vt nihil multum mirantur, sic neque miserrantur. Alij toti sunt in rerum intelligentia, & eruditione perquirenda, graues, austeri, difficiles, à mollissimis illis affectionibus longè remoti. Alij denique naturæ ipsius, & educationis vitio, quasi *cornis fibris* (quod ait Poeta) *εὐαθῆ*, stupore magis, quam crudelitate nihil sentiunt. Dicit non potest, quot sint hominum genera, & quam variè se habeant ad affectus: Idcirco prudentissimus oratori, diligenter erit obseruandum, quod cuiusque ferat stomachus.

Cognoscat autem, si inspicat quale sit hominum, apud quos agat ingenium, qua educatione à tenero formati, quibus persuasionebus imbuti, quibus instructi moribus, qua ætate, quo sexu, qua conditione, & nonnumquam in priuatis, qua valetudine, habitudine corporis, denique, quo loco, quo tempore, accedat ad mouendum.

Primum igitur ingenium (vt superiori libro ostendi) infinitas habet varietates, vt non vnum quidpiam homo videatur, sed multiplex, & in omnem partem versatile, vt ait Synesius.

Ὅχι ἀπὸ δυνά κρῆμα εὐδὲ μονεῖδὲ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ σικώπιεν ὁ θεὸς ἕως ἐνός ζῴε σῶσιμ, ὄχλον δυνάμιον παμμιγῆ τε καὶ πάμορον, καὶ ἐοικέν τιμῶ ὕδρας θηρίον ἀποπάτερον, καὶ μᾶλλον ἢ πολυέφαλον.

Non enim simplex quidpiam, & vniformis naturæ homo est. Sed huius vnus animalis constructionem, turbam quædam facultatum miscellaneam, atque omnigenam

varia ani-
morum de-
scriptio

ingenium
cognoscen-
dum.

Synesius
Arcad. in
per.

Fragmentum Deum, & fumus (opinor) monstrum Hydra prodigiosus, pluribusque capitibus praeditum: quae varietas, siue a qualitate animae, siue ab aetate, siue ab humoribus corporis proficiat, haud leuiter consideranda est.

II. Educatio, & consuetudo vitae, altera profusus, & ut ait D. Augustinus, *affabricata natura*, quam consequitur obfirmata de rebus opinio, ad affectus, vel suscipiendos, vel repudiandos incredibilem vim obtinet. Difficile est contra torrentem niti, & inueteratas longo temporum curriculo consuetudines euellere. Contra, facillimum est ad ea homines impellere, quibus prima educationis cunabula affueverunt. Spartanum sudori innutritum, & pulueri, aegre ad otium literarum compelles: Atticum Philologum libris immeritum, haud facile in solem, & puluerem pertrahes. Ut pisces aqua, sic familiarissimis quique rebus, quasi proprio elemento, delectatur. Quamquam si peruersa est consuetudo, non semper credendum est, sed eo firmius oblectandum, quo expugnatur difficilior. Sic D. Cyprianus in desides Christianos, qui vim prauae obtendebant consuetudinis, *Consuetudo* (inquit) *siua* *uirtutis, uetustas erroris est.*

Cyprianus ad Pimp.

Aetas, & conditio Phil. l. i. Allegor.

Tertio loco, sexus, aetas, conditio, perpendenda, atque examinanda sunt. Foemina, quam Philo cum appetitu comparat, plerumque affectus suscipit facilius, tenacius seruat, difficilior deponit, atque eiecit, rationibus oblectatur, res semel apprehensas, ob ingenij imbecillitatem, obfirmata fouet pertinacia.

Pueri, voluptarijs sensibus maxime titillantur. Iuuenes ad iras, & gaudia priores sunt: Senes difficilior moueantur. Adhaec conditio, & vitae studia, vehementer habent in hanc, aut illam partem emissiones.

Habitudo corporis, & constitutio.

Postremo habitudo corporis, ex Physiognomia considerata, in dolis speciem praefert: iuuat, & ipsa quoque constitutio, cum praesertim alij affectus sint sanorum, alij agrotantium, & nonnulli certis temporibus, & horis turbentur, quo fit, ut omnia circumstantiarum momenta, mature discutienda sint, & ad personas diligenter accommodanda.

Apud doctos istos, & politicos viros, non sunt adhibendi molles & teneti affectus; vel etiam de lore incensi, ne solus videantur inter frigidos, se quietos fuisse, & bacchari. Licuit Marco Tullio in Miloniana, apud populum, qui tunc haec capere uoluit, illecebris, siue illos

quos scimus affectus miscere. Apud viros graues, in curia, hoc praesertim ueteratorio saeculo, si idem facere coneris, risum magis, quam lachrymas excitabis. Affectus potius sit, acrimoniae, & uiridi doloris, si quando adhibendus est, quam inclinatis, & uolantis. Apud feros agrestes, & stupidos, si suauis, & lacrymabiles affectus, etiam numerosè profundas, idem facias, ac si apud tigres citharam pulsas, aut immanes balanas acu pungere, atque excitare uelis. Hic uoce, hic lateribus, hic uasta quadam iracundia opus est. [ut ipsa Pontem indignari uideatur oratio.] Solum animi simplices, & adhuc rerum rudes, profusiores illas miserationes lubenter admittunt, grauiores uero iracundiae motibus plus aequo consternantur.

De duabus affectuum radicibus, uoluptate & dolore, & ratione mouendi.

CAPVT VI.

Qui solent in quotidianis orationibus decurrere, frequentius affectus sunt uoluptatis, miserationis, doloris, & iracundiae. Voluptas, & laetitia, floridas exornatiui generis orationes comitantur, in iudicijs, plerumque miserationes regnant, & iracundiae.

Duobus autem modis comparantur uoluptas, uerbis, & rebus. Res eae delectant auditores, quibus ipsi innutriti solent, & habent aliquid cum eorum natura commercium: Et ita graues exculptis sententijs, probi exemplis uirtutum, studiosi arcanis artium, quas tractant, quoad fieri poterit, pascendi sunt. Omnes, quantum occurret, rebus magnis, nouis, admirabilibus, insolitis excitandi: adhibenda quoque oratio lenis, mollis, sonora, numerosa, florida, uaria, succulenta, carnosissima, arguta, laeta; & cum res occurrit, sermo festiuitatis leporibus aspergendus, quibus multum uoluptatis conciliare solent oratores. Satis quidem humana natura ad risum, & delectationes prompta est, nec multum in eo genere stimulanda: Ne quae debet esse grauitas oratoris, in scurrilem quandam dicacitatem degeneret. Permittuntur oratoribus ridicula nonnunquam, quibus tamen in

Quomodo comparatur uoluptas, & laetitia.

Admiratio mater est uoluptatis.

Ridicula in moribus laetitia temperantia.